

Kalajoen vesienhoitoryhmän kokousmuistio

Paikka: Kalajoen keskuspuhdistamo (Vesikolmio Oy), Konnunsuontie 11 Kalajoki

Aika: maanantai 6.5.2024 klo 13.00

Läsnä: Elina Kajava (Ylivieskan kaupunki), Tapio Koistinaho (Ylivieskan kaupunki), Risto Bergbacka (Vesikolmio Oy), Juha-Pekka Karihtala (Kalajoen kaupunki), Miikka Annunen (Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus), Jaana Rintala (Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus), Sami Puputti (Sievin kunta), Jukka Mäkelä (Kalajoen MTK), Päiviö Karttunen (Haapajärven osakaskunta), Riku Somero (MTK Sievi), Elina Hannula (JUKU MECH OY), Ossi Laakso (Alavieskan kunta), Reijo Peltokorpi (Sievin kunta), Kari Kestikievari (Haapajärven kaupunki)

1. Kokouksen avaaminen klo 13.00

2. Katsaus Oulujoen – lijoen vesienhoitosuunnitelman 2028–2033 valmisteluun

Diaesitys Jaana Rintala, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

Suunnittelu tehdään kuuden vuoden sykleissä. Valmisteilla oleva suunnitelma on neljäs.

ELY-keskuksella kuuleminen 17.6. asti vesienhoidon keskeisistä kysymyksistä.

Kuulemisasiakirja ei ole pitkä: [Oulujoen - lijoen vesienhoitoalue \(ymparisto.fi\)](#). Lausunnot toivotaan [Lausuntopalvelu.fi](#) kautta.

Tällä hetkellä suoritetaan toimenpiteitä 2023–2028 suunnitelman mukaisesti.

Vesienhoidon suunnittelu pähkinänkuoressa:

Vesien tilatavoitetta ei saavutettu tai se on vaarassa heikentyä → tunnistetaan tilaa heikentävät tekijät → toimenpideohjelmat heikentävien tekijöiden varalle

Suunnittelussa huomioidaan ihmistoiminnan vaikutukset vesistöjen tilaan:

- arvioidaan kuormitusmäärät ja -tyypit (esim. fosforia maataloudesta)
- arvioidaan muutokset esimerkiksi vesistöjen rakenteisiin ja virtaamaan

Merkittäville paineille osoitetaan toimenpiteitä, joilla pintavesien tila kohentuu tai ei ainakaan huonone

Kalajoen vesistöalueen tilanne:

Kalajoen vesistöalueella 48 vesimuodostumaa, joista 40 tarvitsee toimenpiteitä tavoitetilan saavuttamiseksi/säilyttämiseksi

- 21 jokea, joista 8 voimakkaasti muutettua
- 27 järveä, joista 1 muutettu ja 2 keinotekoista

Painetekijät Kalajoella:

- 40 vesimuodostuman alueella merkittäviä paineita
- 39 vesimuodostumalla hajakuormitusta

- maatalous 34
- metsätalous 21
- Syväojalla merkittävä pistekuormitus (turvetuotanto, happamoituminen)
- 24 vesimuodostumalla paineena hydrologismorfologiset muutokset (esim. virtausolot, veden viipymä, vedenkorkeus, syvyysuhteet, pohjan/rannan rakenne)

Keskustelu

Keskusteltiin maatalouden kuormitusvaikutuksista. Kalajoen varressa on viljelyä ja karjatiloja – kotieläinvaltaiset tilat kuormittavat enemmän, sillä lanta aiheuttaa ravinnevalumaa. Peltojen lannoitus on tiukasti säänneltyä – laskennallisesti kasvit pystyisivät käyttämään enemmänkin ravinteita. Erityisesti fosforin väheneminen maaperässä ja sen negatiiviset vaikutukset tuotannolle mietityttävät.

Pohdittiin tulvimisen vaikutuksia siihen, että ravinteita päätyy jokeen. Kasvipeitteisestä pellostä irtoaa vähemmän päästöjä tulvien aikana. Keskusteltiin viljavien maiden ravinnepäästöistä: pääosin viljavimmat maat ovat viljelykäytössä – olisiko valumakuorma erilainen ilman viljelyä ja lannoitusta, kun maaperä on jo itsessään ravinteikas?

Maaseudun lannoitustekniikat ovat kehittyneet viimeisten vuosikymmenten aikana. Ympäristön kohentuminen näkyy aina viiveellä vesistöjen tilassa.

Haapajärven osakaskunnan hankkeessa on niitetty ranta-alueita. Niitorantoihin on valunut taajama-alueelta jätettä, esimerkiksi hulevesin mukana. Tämä kuormittaa vesistöä – pohdittiin, voisiko esimerkiksi jonkun hankkeen tiimoilta puhdistaa aluetta.

3. Kalajoen vesistöalueen tulvatilanne

Esitys Miikka Annunen, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

Mediassa on liikkunut tulvasta monenlaisia väittämiä esimerkiksi siitä, että vastaava tulva tapahtuisi kerran 100 vuodessa. On tärkeä huomioida, että tulviminen oli hyvin paikallista jääpatojen takia. Vesistöalueen kokonaisvirtaamat eivät olleet poikkeuksellisia.

Jokialueen tulviin johti 3 syytä:

1. Lumimäärä tulva-aikaan oli mittava: jopa 1,5-kertainen verrattuna keskiarvoon.
2. Jäät olivat poikkeuksellisen vahvoja: jäänpaksuus mittauspaikoissa oli n. 70 cm
3. Lämpötila nousi äkillisesti kuuden päivän ajaksi.

Jäiden sahaus päästiin suorittamaan suunnitellusti, mutta se ei auttanut torjumaan kaikkia tuhoja.

Ylivieskan Niemelänkylällä esiintyi pahoja tulvia – alue on valtakunnallisesti merkittävää tulvariskialuetta. Niemelänkylällä vesi pääsi ylittämään tulvapenkereen. Vastaava penkereen ylitys tapahtuu ennusteiden mukaan kerran sadassa vuodessa. Penkere oli jäiden ja veden voimasta hajonnut.

Penkereet ovat pengeryhtiöiden vastuulla, mutta yhtiöt ovat monesti vanhoja, varattomia ja heikkoja toimintakyvyltään. ELY-keskus sai ministeriöltä hätäkorjausrahoituksen, jonka turvin penkereitä käytiin vahvistamassa nopealla aikataululla.

Keskustelu

Olisiko tulvatilanteen voinut ehkäistä? Tilanteen välttäminen täysin on hankalaa: sahauksia tehtiin etukäteen suunniteltuihin kohtiin onnistuneesti. Niemelänkylällä ei tehty sahauksia, mutta mikäli olisi, jääpato olisi luultavasti siirtynyt kohti alajuoksua muodostaen vastaavan tulvan sinne. Jäiden sahaaminen on monesti vaarallista, eikä kenenkään henkeä lähdetä vaarantamaan.

Olisiko yläjuoksun järviä voinut laskea matalammaksi ennen tulvaa? Näin onkin tehty: n. 3-4kk ennen kevättulva-aikaa esimerkiksi Hautaperän allasta lähdetään tasaisen rauhallisesti laskemaan matalammaksi. Tyhjäksi tai liian matalaksi ei voida laskea.

Vuosikymmeniä sitten voimaloista juoksutettiin jokivettä siten, että vettä puski myös jäiden päälle, mikä johti jään paksuuntumiseen. Nykyään veden juoksutus on tiukasti säännötelttyä ja asiassa ollaan tarkkoja, joten jään paksuuden ei oleteta johtuvan huonosti suunnitellusta juoksutuksesta.

Keskustelussa mainittiin myös räjähteiden käyttö jäiden rikkomisessa, mutta todettiin se liian riskialttiiksi.

Pohdittiin, kuinka ilmastonmuutos tulee vaikuttamaan tulevaisuuden tulviin. Annusen mukaan kevättulvat voivat jossain määrin jopa helpottua, mutta säiden ääri-ilmiöt lisääntyvät ja tämä taas voi johtaa hyvin haastaviin tulviin keväälläkin. Tulevaisuutta on vaikea ennustaa.

Kalajoen sivu-uomalla Vääräjoella (Sievi) tulvii pahasti, mutta samalla kasteluvettä tarvitaan maatalouden tarpeisiin. Heitettiin ilmoille ehdotus hankkeesta, jossa vesiä padotettaisiin metsiin: tämä tukisi tulvariskihallintaa ja mahdollistaisi kasteluvesien varastoimisen. Sievin tekninen johto ei tyrmännyt ajatusta esitetyn kaltaisesta vesistöhankeesta. Sievin kunta ei ole toteuttanut vesistöhankeita viime vuosina.

Tiedotusta erilaisista tulvariskihallinnan tavoista kaivattiin – erityisesti maanviljelijöillä ei ole tarpeeksi tietoa aiheesta. Esimerkiksi kaksitasouoma on hyvä tulvasuojelun toimenpide, sillä vesi pääsee tarvittaessa nousemaan uoman ”tulvatasoille”.

4. Ylivieskan kaupungin käynnissä olevat hankkeet

Diaesitys Elina Kajava, Ylivieskan kaupunki

Ylivieskassa on käynnissä 5 vesistöhankeita. Lisäksi Kalajoen sivu-uomista/ojissa seurataan vesien tilaa.

Hanke 1. "Olen kymmenvuotias - Kalajoen vesienhoitoryhmä kasvaa uudelle vuosikymmenelle"

- Tarkoituksena olla mukana vesienhoidollisen toimenpiteen suunnittelussa tai toteutuksessa jokaisessa vesistöalueen kunnassa (hanke maksaa 50 %, kunta 50 %)
- Nivalassa Karvoskylän kosteikko, Sievissä Isolammen kosteikko Vääräjoen varressa

- Kohteita etsitään! Kajava on yhteydessä kuntiin tulevien kuukausien aikana.

Hanke 2. Salmelanojan vesien viivyttäminen

- Tulvariskihallintaa, veden laadun parantamista, luonnon monimuotoisuuden lisäämistä

Hanke 3. Katajaojan vesien viivyttäminen

Hanke 4. Pengerryspumppaamot vesiensuojelussa

- Jokivarret pengerrytetty vahvasti, joten jokien kuivatus/valumavedet kerätään altaisiin penkereiden vierelle, mistä ne joudutaan pumppaamaan jokeen. Testataan, kuinka vesiä voisi samalla puhdistaa.

Hanke 5. Hamarin kaupunkipuro

- Hamarin voimalaitoksen kiertävä kala/kaupunkipuro.
- Jaettu neljään osakokonaisuuteen, joissa erilliset rahoitukset.

5. Seuraava kokous

Pidetään syksyllä 2024. Paikka päätetään myöhemmin.

6. Kokouksen päättäminen klo 15.02

Muistion laati

Elina Kajava

Ympäristöasiantuntija

Ylivieskan kaupunki

p. 044 4294 470

elina.kajava@ylivieska.fi